วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2569): 284263

Journal of Social Research and Review
Volume 49 No.1 (January - June 2026): 284263
ISSN 3056-9508 (Online)

ภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสมัยใหม่ผ่านเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ผ่านการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน

อัษฎาวุฒิ ศรีทน* **และ อิศเรศ ดลเพ็ญ**
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002
*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล์: Atsadawoot@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนของเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน และศึกษาว่าการสะท้อนดังกล่าวนำไปสู่ปรากฏการณ์อีสานสมัยใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ภาษา จากตัวบทกลอนลำและบทสนทนา การมีปฏิสัมพันธ์ด้านหน้าเวทีกับผู้ชม ของการแสดงคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนชั้นนำของภาคอีสาน 5 คณะ จำนวน 10 เรื่อง ที่เผยแพร่ทางแพลตฟอร์มยูทูบ ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2567 ภายใต้กรอบแนวคิดภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรม และแนวคิดสังคมสมัยใหม่

ผลการวิจัยพบว่า หมอลำเรื่องต่อกลอนได้นำเอาเทคโนโลยีมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการแสดงอย่างสมบูรณ์ใน 3 มิติหลัก (1) มิติเนื้อหาและภาษา มีการใช้คำทับศัพท์ คำปนภาษาต่างประเทศ คำที่เกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยี เพื่อสะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันกับโลกดิจิทัล ความสัมพันธ์รูปแบบของออนไลน์ การเป็นแม่ค้าออนไลน์ อาชญากรรมไซเบอร์ (2) มิติปฏิสัมพันธ์และรูปแบบการารจัดการแสดง เทคโนโลยีการถ่ายทอดสด สร้างผู้ชมสองรูปแบบ หน้าเวทีจริงและหน้าจอทั่วโลกพร้อมกัน และเกิดปฏิสัมพันธ์แบบเรียลไทม์ และ (3) มิติเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ศิลปิน ศิลปินได้เปลี่ยนสถานะจากนักแสดงไปสู่ดารา อินฟลูเอนเซอร์ และผู้ประกอบการ การที่ใช้ชื่อเสียงและพื้นที่หน้าเวทีในการต่อยอดทางธุรกิจ นอกจากนี้ เทคโนโลยียังปฏิวัติระบบเศรษฐกิจของวงการหมอลำ ผ่านการให้รางวัลออนไลน์ และการสร้างชุมชนแฟนคลับ รูปแบบใหม่ที่ยึดโยงกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียง ภาพสะท้อนสังคมดิจิทัล แต่กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายขอบเขตของพื้นที่เวทีสร้างชุมชนแฟนคลับระดับโลก และปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของวงการเพื่อนิยามตัวเองใหม่ในฐานะศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่เชื่อมโยงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเข้ากับภูมิทัศน์สื่อสมัยใหม่ อันเป็นภาพสะท้อนของปรากฏการณ์สังคมอีสานสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: หมอลำเรื่องต่อกลอน; ภาพสะท้อนสังคม; เทคโนโลยี; สื่อสังคมออนไลน์; อีสานสมัยใหม่

วันรับบทความ: 27 ตุลาคม 2568, **วันแก้ไขบทความ**: 24 มีนาคม 2569, **วันตอบรับบทความ**: 20 เมษายน 2569

Reflecting Modern Isan Society and Culture through Technology and Social Media in Mor Lam Ruang To Klon Performances

Atsadawut Srithon* **and Itsarate Dolphen**

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Mueang District, Khon Kaen Province, 40002 Thailand

*Corresponding author, Email: Atsadawoot@kkumail.com

Abstract

This research aims to analyze the reflection of technology and social modern society in Mor Lam Ruang To Klon performances and to study how such reflections lead to the modern Isan phenomenon. Employing a qualitative research methodology, the study conducted content and linguistic analyses of lyrical texts (Klon Lam), dialogues, and front-stage interactions with the audience. The data were drawn from 10 performances by 5 leading Mor Lam Ruang To Klon troupes in the Isan region, broadcasted on the YouTube platform between 2019-2024. The study is grounded in the concepts of socio-cultural reflection and modern society.

The research findings reveal that Mor Lam Ruang To Klon has fully integrated technology into its performance culture across three main dimensions: (1) The content and linguistic dimension: Loanwords, foreign language mixing, and vocabulary related to social media and technology are utilized to reflect a lifestyle intertwined with the digital world, online relationships, online commerce, and cybercrime. (2) The interaction and performance management dimension: Live-streaming technology creates a dual-audience format—live audiences at the venue and a global audience on screens simultaneously—enabling real-time interaction. And (3) The economic and artist identity dimension: Artists have transitioned from mere performers to celebrities, influencers, and entrepreneurs, leveraging their fame and stage presence for business expansion. Furthermore, technology has revolutionized the economic system of the Mor Lam industry through online tipping (digital rewards) and the creation of new forms of fan communities interconnected via social media. These transformations indicate that contemporary Mor Lam Ruang To Klon is not merely a reflection of digital society. Rather, stakeholders in performance have utilized technology as a crucial tool to expand the boundaries of the stage, build global fan communities, and restructure the industry's economy. This effectively redefines the genre as a contemporary performing art that connects its cultural roots with the modern media landscape, ultimately serving as a reflection of the evolving phenomenon of modern Isan society.

Keywords: Mor Lam Ruang To Klon; Social reflection; Technology; Social media; Modern Isan

Received: October 27, 2025, **Revised**: March 24, 2026, **Accepted**: April 20, 2026

1. บทนำ

ศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของภาคอีสาน หมอลำได้ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงที่สะท้อนภาพวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานในแต่ละยุคสมัยได้อย่างซื่อตรงและลึกซึ้ง ในยุคปัจจุบันซึ่งถูกขนานนามว่าเป็นยุคดิจิทัล (Digital age) อิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ได้เข้าไปมีบทบาทในทุกช่วงของวิถีชีวิตผู้คนในทุกช่วงวัยอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ปรากฏการณ์นี้ไม่ได้ละเว้นสังคมอีสาน หากแต่ได้หลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตสมัยใหม่ และหมอลำเรื่องต่อกลอนได้ทำหน้าที่บันทึกและสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่ก้าวไปสู่สังคมวัฒนธรรมอีสานสมัยใหม่ การที่เทคโนโลยีได้หลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการแสดงอย่างสมบูรณ์ในหลากหลายมิติ มิติแรกที่ชัดเจนที่สุดคือ มิติของเนื้อหาและบทประพันธ์กลอนลำ ในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดรับกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับโลกดิจิทัลอย่างแนบแน่น มีการบอกเล่าเรื่องราวความรักความสัมพันธ์บนโลกออนไลน์ การที่แรงงานข้ามถิ่นใช้แอปพลิเคชันวิดีโอคอลเพื่อติดต่อกับครอบครัว ไปจนถึงการสะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ เช่น การเกิดขึ้นของอาชีพแม่ค้าออนไลน์ หรือแม้แต่ปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ ในขณะเดียวกัน มิติของบทสนทนาและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมหน้าเวที โดยเฉพาะบทของนักแสดงตลก ได้นำเสนอภาพสะท้อนปรากฏการณ์ดิจิทัลมาสร้างเสียงหัวเราะและเสียดสีอย่างคมคาย ไม่ว่าจะเป็นเทรนด์ไวรัลในติ๊กต๊อก วัฒนธรรมการซื้อของออนไลน์ หรือความขัดแย้งทางความคิดเรื่องเทคโนโลยีระหว่างคนต่างรุ่น ซึ่งเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ผลกระทบของยุคดิจิทัลในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย Lolasut (2025) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับมิติที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ทรงพลังที่สุด คือมิติของปฏิสัมพันธ์และรูปแบบการแสดง เทคโนโลยีการถ่ายทอดสด (Livestreaming) ได้ทลายกรอบการนำเสนอการแสดงแบบดั้งเดิมในเวทีสู่สื่อสังคมออนไลน์ ไลฟ์สดกลุ่มปิด โดยสร้างผู้ชมสองแพลตฟอร์มพร้อมกัน คือผู้ชมหน้าเวทีจริงและผู้ชมผ่านหน้าจอทั่วโลก ศิลปินสามารถสื่อสารและตอบโต้กับผู้ชมทางออนไลน์ได้แบบเรียลไทม์ นอกจากนี้ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของวงการยังถูกปฏิวัติ โดยการมอบรางวัลไม่ได้จำกัดอยู่แค่การให้เงินสดหน้าเวทีอีกต่อไป แต่ขยายสู่การโอนเงินออนไลน์ผ่านคิวอาร์โค้ด และการส่งของขวัญดิจิทัล (Digital gift) ผ่านระบบถ่ายทอดสดเพื่อสร้างรายได้ ศิลปินหมอลำจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเทคโนโลยี แต่ได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายขอบเขตของเวที สร้างชุมชนแฟนคลับออนไลน์ และปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจของวงการให้สอดรับกับภูมิทัศน์สื่อสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงนี้ยังสะท้อนผ่านการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของศิลปินอย่างชัดเจน ศิลปินหมอลำในปัจจุบันมีสถานะเป็นดาราที่มีการสร้างภาพลักษณ์และแบรนดิง (Branding) เช่นคนในวงการบันเทิงสมัยใหม่ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์หลากหลายช่องทางเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานแฟนคลับ หลายคนก้าวข้ามจากการเป็นนักแสดงไปสู่การเป็นอินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) ซึ่งสะท้อนค่านิยมใหม่ที่อำนาจและอิทธิพลไม่ได้มาจากชาติกำเนิด แต่มาจากจำนวนผู้ติดตาม ศิลปินเหล่านี้ยังกลายเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ที่ใช้พื้นที่หน้าเวทีในการถ่ายทอดสดเพื่อจำหน่ายสินค้าแบรนด์ของตนเอง เป็นการทลายเส้นแบ่งระหว่างศิลปะและการค้าอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ สถานะของศิลปินยังถูกยกระดับให้เป็นพรีเซนเตอร์ (Presenter) ซึ่งสะท้อนการหลอมรวมของวัฒนธรรมการตลาดและโฆษณาเข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่

การแสดงหมอลำได้ซึมซับเอาคำศัพท์และแนวคิดจากโลกออนไลน์เข้ามาใช้อย่างเป็นธรรมชาติ คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการสื่อสารดิจิทัลถูกนำมาใช้อย่างคล่องแคล่ว สะท้อนว่าสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันไปแล้ว ไม่เพียงเท่านั้น คำสแลงร่วมสมัยที่บ่งบอกรสนิยมแบบวัฒนธรรมป๊อปก็ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เพื่ออธิบายความรู้สึกซับซ้อน หรือนิยามศิลปินที่โดดเด่นครบเครื่อง ตลอดจนสื่อสารถึงความตื่นตาตื่นใจของโชว์ แต่ในขณะเดียวกัน หมอลำก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางภาษาถิ่นไว้ได้อย่างชาญฉลาด โดยการใช้คำศัพท์พื้นถิ่นดั้งเดิมในมิติทางสุนทรียศาสตร์ เพื่ออธิบายความกลมกล่อมลงตัวของดนตรีและการแสดง ปรากฏการณ์เหล่านี้ยังชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและความสัมพันธ์ของผู้คน การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างการสร้างความสัมพันธ์ในอดีตที่ใช้เวลายาวนาน กับในปัจจุบันที่เน้นการสื่อสารดิจิทัล สะท้อนให้เห็นอย่างเฉียบคมว่าเทคโนโลยีได้เปลี่ยนกระบวนการดังกล่าวให้เน้นความรวดเร็วและฉับไว ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีก็ได้สร้างรูปแบบชุมชนใหม่ขึ้นมานั่นคือแฟนคลับซึ่งไม่ได้รวมตัวกันด้วยสายสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือถิ่นที่อยู่แบบดั้งเดิม แต่รวมกันด้วยความรักที่มีต่อศิลปินคนเดียวกัน มีการสร้าง

อัตลักษณ์กลุ่มที่ชัดเจนผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ และมีความสัมพันธ์ที่แสดงออกถึงความผูกพันเสมือนครอบครัว นี่คือโครงสร้างทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ก่อตัวขึ้นในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

หมอลำยังทำหน้าที่สะท้อนความซับซ้อนและความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ โดยกล่าวถึงภัยอันตรายจากเทคโนโลยีที่รุกล้ำเข้ามาในชีวิตประจำวัน แม้ในพื้นที่คุ้นเคย และวิธีการรับมือก็ได้เปลี่ยนจากการพึ่งพาชุมชนไปสู่การพึ่งพิงระบบบริการเฉพาะทางจากภายนอก ซึ่งต้องติดต่อผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร นอกจากนี้ หมอลำยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับการวิพากษ์วิจารณ์และสร้างภูมิคุ้มกัน ทางสื่อ (Media literacy) ให้กับผู้ชม โดยการตั้งคำถามต่อโฆษณาและความน่าเชื่อถือของพรีเซนเตอร์ เพื่อท้าทายคำกล่าวอ้างทางการตลาด ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้ชมตั้งคำถามและรู้เท่าทันสื่อสมัยใหม่ จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนในปัจจุบัน มิได้เป็นเพียงศิลปะพื้นบ้านที่หยุดนิ่ง แต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวาและมีพลวัตสูง ทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and cultural reflections) ที่บันทึกกระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมอีสานเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern society) ได้อย่างรอบด้านและลึกซึ้งที่สุด การศึกษาภาพสะท้อนเหล่านี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่ใช่เพียงการทำความเข้าใจการปรับตัวของศิลปะการแสดงแขนงหนึ่ง แต่คือการทำความเข้าใจว่าเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทในการนิยามความสัมพันธ์ทางสังคม การสร้าง อัตลักษณ์ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารและภาษา ตลอดจนการสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่ของคนอีสานในยุคดิจิทัลอย่างไร

จะเห็นได้ว่างานวิจัยก่อนหน้าเน้นการศึกษาบทเพลงภาพสะท้อนด้านแรงงานพลัดถิ่น คนอีสานในชุมชนเมือง สำหรับงานวิจัยนี้มีเป้าหมายในการวิเคราะห์ตัวบทกลอนลำ บทสนทนาบนเวทีในบริบทแพลตฟอร์มออนไลน์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ที่ปรากฏในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนอย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจถึงรูปแบบ วิธีการ และนัยสำคัญของการหลอมรวมวัฒนธรรมดิจิทัลเข้ากับศิลปะการแสดงพื้นบ้าน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อปรากฏการณ์ อีสานสมัยใหม่ (Modern Isan) ที่ศิลปะดั้งเดิมสามารถปรับตัวและเติบโตอย่างงดงามท่ามกลางภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างยั่งยืน การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ผ่านการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนสู่อีสานสมัยใหม่

2. ทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมาได้สะท้อนภาพเหล่านี้ในหลายมิติ การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับสมัยใหม่ และการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commodification) เพื่อตอบสนองความโหยหารากเหง้าทางวัฒนธรรม Chaipitak and Nantachantool (2021) พบว่าการต่อยอดทฤษฎีทุนของ (Pierre bourdieu) เพื่ออธิบายพลวัตของความเหลื่อมล้ำในยุคสังคมเครือข่าย โดยระบุว่าทุนดิจิทัลคือทรัพยากรที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทางเทคโนโลยีของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยมิติของการมีอุปกรณ์หรือโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมใช้งาน (Digital access) ควบคู่ไปกับความสามารถและทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ (Digital competence) ทุนชนิดนี้มีความพิเศษตรงที่สามารถเปลี่ยนรูป (Convertible) และทำงานร่วมกับทุนอื่น ๆ ของมนุษย์ได้ เช่น การใช้ทักษะทางเทคโนโลยีเพื่อสร้างรายได้และโอกาสทางอาชีพ (ทุนทางเศรษฐกิจ) หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ (ทุนทางสังคม) ดังนั้น ผู้ที่มีการสะสมทุนดิจิทัลในระดับสูงจึงมีแนวโน้มที่จะเข้าถึงโอกาสและยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองได้ดีกว่า ในขณะที่ผู้ที่ขาดแคลนทุนชนิดนี้จะยิ่งถูกผลักให้ตกขอบและต้องเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital divide) ในมิติที่ซับซ้อนและรุนแรงขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน (Park, 2017) วิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งของ ครูสลา คุณวุฒิ พบภาพสะท้อนวิถีชีวิตทั้งในสังคมชนบท (ปฐมภูมิ) และสังคมเมือง (ทุติยภูมิ) รวมถึงอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ในขณะเดียวกัน Sumalee (2015) แสดงให้เห็นว่า แม้แต่ความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีพลวัตในการยึดโยงชุมชน และทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับวิกฤตความทันสมัย ทุนนิยม และอำนาจรัฐ ด้าน Pongchaliew (2017) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มองวรรณกรรมเรื่องสั้นยุคพัฒนาในฐานะชุดความจริงกระแสรอง (Counter-narrative) ที่บันทึกปัญหาความแปลกแยก ความยากจน และวิพากษ์การผลิตซ้ำวาทกรรม โง่ จน เจ็บ ของคนอีสาน และการใช้ภาษาอังกฤษในเพลงอีสานสมัยใหม่ ยืนยันถึงการเปิดรับวิทยาการและวัฒนธรรมตะวันตก เช่น เทคโนโลยี เศรษฐกิจ อย่างลึกซึ้งผ่านการยืมและปนภาษา เอกสารงานวิจัยทั้งหมดนี้ชี้ตรงกันว่าสื่อและวัฒนธรรมอีสานคือพื้นที่ของการปะทะสังสรรค์และปรับตัวอย่างซับซ้อน เพื่อเผชิญหน้ากับกระแสความสมัยใหม่ในมิติทุนนิยม และการสื่อสารไร้พรมแดน แนวคิดภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and cultural reflections) เป็นกรอบ

การศึกษาที่ซับซ้อนซึ่งมุ่งทำความเข้าใจพลวัตของสังคมผ่านการตีความและการนำเสนอภาพในสื่อต่าง ๆ โดยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลง (Change) ซึ่งนักวิชาการได้นิยามครอบคลุมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) ที่เน้นโครงสร้างและความสัมพันธ์ Wiratchaniphawan (1989) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural change) ตรงกันกับ Wankaew (2004) ที่เน้นวิถีชีวิตและค่านิยม ส่วนทางด้าน Sengpracha (1998) โดยนำเสนอข้อมูลที่คล้ายกันทั้งสองมิติมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงนี้ถูกขับเคลื่อนด้วยปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งปัจจัยทางกายภาพ ประชากร เทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และขบวนการทางสังคม Puangngam (2010) กล่าวว่างานวิจัยที่ผ่านมาได้ประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์สื่อหลายแขนงเพื่อสกัดภาพสะท้อนของยุคสมัย อาทิ การวิเคราะห์กลอนลำที่สะท้อนวิถีเกษตรกรรมและความยากจน การศึกษาฮูปแต้มที่สะท้อนความเชื่อและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Thaothong et al., 2014) รวมถึงการศึกษาวรรณกรรมที่ชี้ปัญหาสถาบันทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ รวมถึงงานวิจัยอื่นที่ได้มีการศึกษาเพลงที่สะท้อนเหตุการณ์ปัจจุบันแล้วสะท้อนสังคมวัฒนธรรม ปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านสื่อในช่องทางต่าง ๆ ผ่านตัวกลางทางภาษา ซึ่งทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าสื่อทำหน้าที่เป็นบันทึกการปะทะสังสรรค์ระหว่างวิถีดั้งเดิมกับกระแสความทันสมัย (Modernization), อิทธิพลของทุนนิยมและการขยายตัวของเมือง (Urbanization) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และปัญหาสังคมในปัจจุบัน ดังนั้นการวิเคราะห์การใช้ภาษาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ชี้ให้เห็นว่าศิลปะการแสดงนี้ทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนที่สำคัญของสังคมวัฒนธรรมอีสานในยุคที่กำลังเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) อย่างมีนัยสำคัญ ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าภาษาที่ใช้ในหมอลำไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีการปรับตัวและหลอมรวมเอาแนวคิด ค่านิยม และปรากฏการณ์ร่วมสมัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาอย่างแนบเนียนเพื่อทำความเข้าใจพลวัตดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง

การวิจัยนี้จำเป็นต้องอาศัยกรอบทฤษฎีที่ชัดเจน โดยจะใช้แนวคิดภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ว่าภาษาได้บันทึกและสะท้อนภาพวิถีชีวิต โครงสร้างสังคม และปฏิสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ควบคู่กับการใช้แนวคิดสังคมสมัยใหม่เป็นกรอบในการพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนผ่านภาษานั้น ได้บ่งชี้ถึงกระบวนการปรับตัวและการก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่ของสังคมอีสานในมิติใดบ้าง ดังนั้น การสังเคราะห์แนวคิดทั้งสองนี้จึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนได้สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมอีสานยุคใหม่อย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดระเบียบวิธีวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการศึกษาต่อไป

3. วิธีการวิจัย

การคัดเลือกคณะหมอลำ และการสร้างเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของข้อมูลการคัดเลือกคณะหมอลำ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นข้อมูลจากทุนทางวัฒนธรรมด้านการแสดงเพื่อความบันเทิงของชาวอีสานซึ่งมีหลากหลายรูปแบบและสิ่งที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จัก ได้แก่ หมอลำเรื่องต่อกลอน หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า หมอลำหมู่ นับเป็นศิลปะการแสดงวัฒนธรรมทางนันทนาการที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในภาคอีสาน ส่งผลให้ลำเรื่องต่อกลอนมีผลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนในท้องถิ่น ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ จึงใช้ข้อมูลทางวัฒนธรรมจากหมอลำเรื่องต่อกลอนในการศึกษาภาษาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน กับภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาและคัดเลือกข้อมูลคณะหมอลำ โดยผู้วิจัยได้มีข้อกำหนดวิธีการคัดเลือกคณะหมอลำ ดังนี้

1) คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนที่ก่อตั้งมาเป็นเวลามากกว่า 20 ปี ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2567
2) คณะหมอลำที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านระบบครอบครัวของผู้บริหารวงและระบบคณะหมอลำ
3) คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนที่มีการจ้างงานในรอบปีมากกว่า 150 คิวงาน
4) คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนที่มีจำนวนสมาชิกในวงตั้งแต่ 250 คนขึ้นไป จัดอยู่ในวงหมอลำขนาดใหญ่

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดกลุ่มตามเกณฑ์ในการคัดเลือกคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน เพื่อใช้วิเคราะห์ภาษาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ โดยคณะหมอลำที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดมีจำนวน 5 คณะ สำหรับใช้ในการวิเคราะห์การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่ เรียงลำดับตามอายุการก่อตั้งคณะหมอลำ มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนที่ใช้ในการวิเคราะห์ภาษาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่

ลำดับ	คณะหมอลำ	พื้นที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ/จังหวัด
1.	คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์	ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2.	คณะประถมบันเทิงศิลป์	ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
3.	คณะระเบียบวาทะศิลป์	ตำบลสาวถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
4.	คณะศิลปินภูไท	ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
5.	คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง	ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

การคัดเลือกข้อมูลลำเรื่องต่อกลอน การสร้างเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของข้อมูล และการคัดเลือกข้อมูลลำเรื่องต่อกลอนจากคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน ผู้วิจัยได้คัดเลือกหมอลำเรื่องต่อกลอนในปีที่ทำการแสดงอย่างเต็มรูปแบบหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) คลี่คลาย เนื่องจากเป็นการปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญของการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนที่มีการปรับตัวในทุกมิติ (Thongsakul, 2021) ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อมูลเนื้อหาของหมอลำเรื่องต่อกลอนที่จะใช้ในการวิเคราะห์จากช่องทางช่องยูทูป (YouTube) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 - 2567 จากคณะหมอลำ 5 คณะ และข้อมูลลำเรื่องต่อกลอนจำนวน 10 เรื่อง โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกข้อมูลลำเรื่องต่อกลอน ดังนี้

1) คณะหมอลำที่ได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการประกอบการแสดงและประชาสัมพันธ์ของคณะ
2) คณะหมอลำที่มีการขอใช้สิขสิทธิ์เพลงในการแสดง
3) การเข้าถึงแพลตฟอร์ม (Platform) ออนไลน์ในช่องทางต่าง ๆ ของคณะหมอลำ
4) เรียงลำดับการคัดเลือกข้อมูลจากยอดวิวการเข้าชมการแสดงผ่านช่องยูทูป (You tube) ของแต่ละคณะ
5) การเลือกข้อมูลการลำเรื่องต่อกลอนของคณะหมอลำที่มียอดผู้ชมสูงสุดของแต่ละคณะ 2 เรื่อง

ผู้วิจัยได้พิจารณาตามเกณฑ์ในการสำรวจข้อมูลจากช่องยูทูบ (You tube) ช่องหลักของคณะหมอลำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 - 2567 จากคณะหมอลำ 5 คณะ และคัดเลือกข้อมูลลำเรื่องต่อกลอนจำนวน 10 เรื่องที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรมอีสานสู่ความเป็นสมัยใหม่

ภาพที่ 1 ขอบเขตข้อมูลคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนในการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

ตารางที่ 2 ข้อมูลลำเรื่องต่อกลอนที่ใช้ในการวิเคราะห์ภาษาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน

ลำดับ	ช่องยูทูบ (You tube) คณะหมอลำ	ข้อมูลลำเรื่องต่อกลอน	ฤดูกาลที่แสดง (พ.ศ.)	ยอดวิว การเข้าชม
1.	บ้านหมอลำรัตนศิลป์ official	เรื่องเล่ห์ร้ายพ่ายรัก	2562-2563	6 หมื่นครั้ง
2.	บ้านหมอลำรัตนศิลป์ official	เรื่องลิขิตรัก ชั่วนิรันดร์	2566-2567	4.6 หมื่นครั้ง
3.	หมอลำประถมบันเทิงศิลป์	เรื่องกาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ	2566-2567	1.23 หมื่นครั้ง
4.	หมอลำประถมบันเทิงศิลป์	เรื่องกากี	2566-2567	1.1 หมื่นครั้ง
5.	ระเบียบวาทะศิลป์ Live channel	เรื่องเงินเต็มพา บ่เท่ามีปัญญาเต็มพุง	2566-2567	5.1 แสนครั้ง
6.	ระเบียบวาทะศิลป์ Live channel	เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง	2567-2568	1.2 แสนครั้ง
7.	ศิลปินภูไท Official	เรื่องสังข์ทอง เงาะป่า	2564-2565	4.8 หมื่นครั้ง
8.	ศิลปินภูไท Official	เรื่องผาแดง นางไอ่	2566-2567	2.9 หมื่นครั้ง
9.	สาวน้อยเพชรบ้านแพง	เรื่องหาเมียให้ผัว	2563-2564	5.6 แสนครั้ง
10.	สาวน้อยเพชรบ้านแพง	เรื่องขุนช้างขุนแผน	2562-2563	3.3 แสนครั้ง

ลำดับการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ขอบเขตเวลาของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ช่วงลำเรื่องต่อกลอนที่เป็นกลอนลำและบทสนทนาของศิลปินหมอลำ โดยไม่รวมช่วงการเต้ยเข้าฉากหรือออกฉากการลำเรื่องต่อกลอนจะเริ่มต้นช่วงเวลาประมาณเที่ยงคืนไปจนถึงสว่างหรือจากฉากแรกถึงฉากสุดท้าย ดังตัวอย่างข้อมูลลำดับการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ลำดับการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน
ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่สำคัญในการวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องและตอบคำถามวิจัยหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหา หรือการตีความ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่สำคัญ จะนำไปสู่การสรุปผลการวิจัยและการนำเสนอต่อไปโดยมีแนวทางและขั้นตอนวิธีการดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ภาษาผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาษาที่ใช้ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนจากข้อมูล กลอนลำ บทสนทนา และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมหน้าเวที จากการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนจำนวน 10 เรื่อง จาก 5 คณะ โดยใช้ข้อมูลจากการถอดเทปวีดีโอการแสดงจากช่องยูทูป (You tube) ของคณะหมอลำ ขั้นต้น การถอดเสียงออนไลน์ (Transkriptor.com) เป็นเครื่องมือหลักในการแปลงเสียงเป็นข้อความตัวอักษร ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการถอดเสียง รวมถึงทอดเทปด้วยการฟัง 30 ชั่วโมงจากข้อมูลทั้งหมด ขั้นตรวจสอบ การเช็คข้อมูลด้วยการฟังและตรวจสอบ จำนวน 2 รอบ ทั้งนี้ ข้อมูลจากการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกได้ถูกตรวจสอบจากคณะผู้บริหารคณะหมอลำจากทุกคณะ เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล โดยมุ่งวิเคราะห์ประเด็น

คำศัพท์ สำนวน และภาษา ที่สะท้อนถึงอิทธิพลของความเป็นสมัยใหม่ที่มีต่อภาษาที่ใช้ในการแสดง ตามแนวทางการวิเคราะห์ภาษาศาสตร์สังคม ซึ่งการวิเคราะห์นี้ดำเนินการผ่านแนวคิด กลวิธีทางภาษา และกลวิธีทางวาทศิลป์ เพื่อศึกษาว่าภาษาในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในยุคสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผ่านภาษาในตัวบทของกลอนลำและบทสนทนา ที่ปรากฏในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน เพื่อให้เห็นภาพรวมของสังคมวัฒนธรรมอีสานแบบสังคมสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน

4. ผลการวิจัย

ภาพสะท้อนเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้ปรับตัวและทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างน่าทึ่ง โดยเทคโนโลยีไม่เพียงแต่ถูกกล่าวถึง แต่ยังได้หลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการแสดงอย่างสมบูรณ์ ในมิติของกลอนลำได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันกับโลกดิจิทัลอย่างแนบแน่น ตั้งแต่การบอกเล่าเรื่องราวความรักความสัมพันธ์บนโลกออนไลน์ การติดต่อสื่อสารข้ามแดนของแรงงานผ่านแอปพลิเคชันวิดีโอคอลไปจนถึงการสะท้อนปรากฏการณ์ใหม่ ๆ เช่น การเป็นแม่ค้าออนไลน์ หรือแม้แต่การถูกหลอกลวงจากมิจฉาชีพไซเบอร์ ขณะที่บทสนทนาบนเวที โดยเฉพาะบทของนักแสดงตลกได้หยิบยกปรากฏการณ์ทางดิจิทัลมาสร้างเสียงหัวเราะและเสียดสีอย่างคมคาย ไม่ว่าจะเป็นเทรนด์ไวรัลในติ๊กต๊อก (TikTok) การเสพติดการช็อปปิ้งออนไลน์ (CF ของ) หรือความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่ากับเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ผลกระทบของยุคดิจิทัลในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย แต่ภาพสะท้อนที่ทรงพลังที่สุดปรากฏในการมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเทคโนโลยีได้ทลายกรอบเวทีแบบดั้งเดิมลงอย่างสิ้นเชิงผ่าน การถ่ายทอดสด (Livestreaming) ที่สร้างผู้ชมสองโลกคือ ผู้ชมหน้าเวทีจริงและผู้ชมผ่านหน้าจอทั่วโลกไปพร้อมกัน ศิลปินมีการสื่อสาร อ่านความคิดเห็น และขอบคุณผู้ชมทางออนไลน์แบบเรียลไทม์ และการมอบรางวัลมิได้จำกัดอยู่แค่การคล้องพวงมาลัยเงินสดอีกต่อไป แต่ขยายสู่การโอนเงินออนไลน์และส่งของขวัญดิจิทัล (Digital gift) ดังนั้นหมอลำจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเทคโนโลยี แต่ได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตของเวที สร้างชุมชนแฟนคลับออนไลน์ และปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจของวงการให้สอดรับกับภูมิทัศน์สื่อสมัยใหม่ได้อย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

...(ภาษาอีสาน): “พี่น้องเอ๋ยนี่เป็นเพียง<u>ไตเติ้น</u>การเดินเรื่องของนิทาน ขอตัดลัดตอนบ่อนมันเยิ้น บ่อนมันเขิน ขอ<u>เซนเซอร์</u> ขอเสนอกลอนไปตอนใหม่ ให้ทันใจพี่น้องผู้คอยจ้องถ่าเบิ่งลำ ผู้เพิ่นมีปัญญาล่ำลำบ่ดีอย่าฟ้าวจ่มบ่สมเงินค่าจ้างสตางค์แบ้งอย่างหน่ายแหนง บ่อนข่าวไขแจ้งอยากแฮงเติมให้ลืมหลัว อยากให้ลองเอาชูรสตื่มลงซงซ้ำ แล้วจิ่งจ้ำให้แฟนหน่ำถึงใจ ฉากต่อไปฟังนิทาน ต่อกลอนในเรื่อง”...

...(คำแปลภาษาไทย): “ท่านทั้งหลาย นี่เป็นเพียงการเริ่มต้นเรื่องราวของนิทานเท่านั้น ฉากไหนที่ยืดยาวหรือน่าอายก็จะขอตัดออกไป และขอข้ามไปนำเสนอบทกลอนในตอนใหม่เลย เพื่อให้ทันใจผู้คนที่กำลังตั้งตารอชม สำหรับท่านผู้รู้ทั้งหลายหากการแสดงไม่ดีก็อย่าเพิ่งตำหนิ ว่าไม่คุ้มค่าจ้างเลย ในส่วนที่ดีเด็ดก็อยากจะเสริมความสนุกเข้าไปให้มาก อยากจะเพิ่มรสชาติความสนุกเข้าไปอีก แล้วเสิร์ฟให้แฟน ๆ ได้เพลิดเพลินกันอย่างเต็มที่ถึงใจ ฉากต่อไปขอเชิญรับฟังนิทานและบทกลอนในเรื่องกันต่อได้เลยครับ”...

กลอนลำ. *เรื่องกาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ.* คณะประถมบันเทิงศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2566-2567)

จากตัวบทกลอนเกริ่นนำการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนบทนี้ แม้จะอยู่ในรูปแบบฉันทลักษณ์ดั้งเดิม แต่กลับเป็นภาพสะท้อนที่น่าสนใจอย่างยิ่งของการแทรกประสานความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะอิทธิพลจากเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เข้าไปในเนื้อหาอย่างมีชั้นเชิง การเลือกใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผู้คนคุ้นเคยในสื่อยุคใหม่ เช่น ไตเติ้ล (Title) และเซนเซอร์ (Censor) แสดงให้เห็นว่าผู้แสดงกำลังจัดวางโครงสร้างการเล่านิทานพื้นบ้านในกรอบคิดแบบสื่อดิจิทัล ไม่ต่างจากอินโทรของคลิปวิดีโอหรือการตัดต่อเนื้อหาในรายการโทรทัศน์ นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการตัดลัดตอนบ่อนมันเยิ้น (ตัดตอนที่ยืดยาว) เพื่อให้ทันใจพี่น้อง ยังสะท้อนถึงการปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมการเสพสื่อของผู้ชมยุคปัจจุบัน ที่มักคุ้นชินกับความรวดเร็วของเนื้อหาบนโซเชียลมีเดีย ซึ่งต้องการเข้าถึงจุดที่น่าสนใจหรือไคลแม็กซ์ของเรื่องราวในทันที จุดที่ชัดเจนที่สุดคือการใช้อุปลักษณ์อันชาญฉลาดผ่านคำว่า อยากให้ลองเอาชูรสตื่มลงซงซ้ำ ซึ่ง ชูรส ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเครื่องปรุงรสอาหารตามตัวอักษร แต่คือสัญลักษณ์ของการเติม รสชาติจัดจ้านหรือความแซ่บที่เข้มข้นและถูกใจในทันที เปรียบได้กับการสร้าง

โมเมนต์ไวรัล (Viral moment) หรือฉากจำ ที่ดึงดูดความสนใจและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้ชมได้อย่างรวดเร็วเหมือนคอนเทนต์ออนไลน์ ดังนั้น ตัวบทนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการเกริ่นนำนิทาน แต่เป็นการประกาศอย่างแยบยลว่า การแสดงหมอลำในปัจจุบันตระหนักดีถึงภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงไป และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอโดยใช้ภาษาและแนวคิดที่ผู้ชมยุคดิจิทัลเข้าใจ เพื่อทำให้ศิลปะดั้งเดิมยังคงมีชีวิตชีวา น่าตื่นเต้น และเชื่อมโยงกับโลกสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

ตัวอย่างที่ 2

...(ภาษาอีสาน): “สุดยอดลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น หมอลำดารา คณะระเบียบวาทะศิลป์ เชิญพบพ้อกับพ่อพระยาครองเมืองและพระโอรส”...

...(คำแปลภาษาไทย): “สุดยอดลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น หมอลำดารา คณะระเบียบวาทะศิลป์ เชิญพบกับพ่อพระยาครองเมืองและพระโอรส”...

การสื่อสารกับผู้ชม. *เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.* คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2567-2568)

การปรากฏวลีสุดยอดลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น หมอลำดารา คณะระเบียบวาทะศิลป์ ได้สะท้อนภาพการผนวกเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เข้ากับศิลปะการแสดงหมอลำพื้นบ้านได้อย่างเด่นชัด การใช้คำว่าหมอลำดาราเป็นการสร้างภาพลักษณ์และมูลค่าเพิ่มให้กับศิลปินหมอลำในลักษณะเดียวกับดารา ในวงการบันเทิงสมัยใหม่ ซึ่งเป็นผลพวงโดยตรงจากยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่ศิลปินสามารถสร้างฐานแฟนคลับและสื่อสารกับผู้ชมได้โดยตรงผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น เฟสบุ๊ค (Facebook) ไลน์ (Live) ยูทูบ (You tube) และ ติ๊กต๊อก (TikTok) คณะระเบียบวาทะศิลป์ซึ่งเป็นคณะหมอลำชั้นนำได้ใช้ช่องทางเหล่านี้อย่างเชี่ยวชาญในการประชาสัมพันธ์ตารางการแสดง ถ่ายทอดสดการแสดงบางส่วน และนำเสนอชีวิตเบื้องหลังของศิลปิน ทำให้เกิดกลุ่มแฟนคลับที่มีความผูกพันและติดตามอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ เทคโนโลยียังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการยกระดับการแสดงบนเวทีให้มีความอลังการ ทั้งระบบแสง สี เสียง จอภาพ LED ขนาดใหญ่ และเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ซึ่งช่วยสร้างประสบการณ์สุดยอดให้กับผู้ชมได้อย่างสมบูรณ์แบบ ดังนั้น วลีดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นเพียงคำโฆษณา แต่เป็นบทสรุปของวงการหมอลำยุคใหม่ที่ศิลปะดั้งเดิมได้ปรับตัวและเติบโตอย่างงดงาม ผ่านการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและพลังของสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเข้าถึงและครองใจผู้ชมในวงกว้าง

ตัวอย่างที่ 3

...(ภาษาอีสาน): “แต่กี้ข่อยกะส่ำเด็กน้อยบ้านนอกธรรมดา... แต่มื้อนี้บ่แม่น ข่อยเป็นอินฟลูเอนเซอร์สายกินเด้อ... แค่ไลฟ์สดกินตำบักหุ่ง กะมีคนเบิ่งเป็นแสน”...

...(คำแปลภาษาไทย): “เมื่อก่อนฉันก็เป็นแค่เด็กบ้านนอกธรรมดา แต่วันนี้ไม่ใช่แล้ว ฉันเป็นอินฟลูเอนเซอร์สายกินนะ แค่ไลฟ์สดกินส้มตำ ก็มีคนดูเป็นแสน”...

บทสนทนา. *เรื่องเงินเต็มพา บ่เท่ามีปัญญาเต็มพุง.* คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2566-2567)

การใช้ภาษาคำว่า อินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) คือตัวแทนที่โดดเด่นที่สุดของปรากฏการณ์นี้ การที่หมอลำกล่าวถึงเรื่องราวของตัวละครที่ประสบความสำเร็จจากการเป็นอินฟลูเอนเซอร์ เป็นการยืนยันว่าคนรุ่นใหม่ในภาคอีสานสามารถสร้างรายได้และตัวตนจากการผลิตเนื้อหาออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการรีวิวสินค้าการสร้างความบันเทิงหรือการให้ความรู้ อาชีพนี้สะท้อนการเปลี่ยนแปลงค่านิยมจากการยึดติดกับที่ดินหรือการเป็นลูกจ้าง ไปสู่การสร้างมูลค่าจากตัวตนและความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนรุ่นใหม่ใฝ่ฝัน ปรากฏการณ์นี้น่าสนใจยิ่งขึ้นเมื่อศิลปินหมอลำเองก็ก้าวเข้ามาเป็นผู้ประกอบการและอินฟลูเอนเซอร์ ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการและจำหน่ายทั้งในเนื้อหาของการแสดงและบริบทจริง การที่ศิลปินใช้เวทีหมอลำในการนำเสนอขายสินค้าแบรนด์ของตนเอง เช่น ผลิตภัณฑ์น้ำหอม น้ำปลาร้าปรุงสุก แคปหมู หรือกาแฟ เป็นการทลายเส้นแบ่งระหว่างศิลปะและการค้า และเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการปรับตัวในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พวกเขาไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้ความบันเทิง แต่ยังเป็นนักธุรกิจที่ใช้ชื่อเสียงและฐานแฟนคลับในการสร้างรายได้ ซึ่งเป็นโมเดลอาชีพอิสระที่ประสบความสำเร็จ และเป็นแรงบันดาลใจให้กับคนรุ่นใหม่จำนวนมาก

ตัวอย่างที่ 4

...(ภาษาอีสาน): “เรื่องความฮักของเฮา อย่าสิหาเรื่องดราม่าหลาย มันน่ารำคาญ”...

...(คำแปลภาษาไทย): “เรื่องความรักของเรา อย่าหาเรื่องดราม่าให้มันเยอะ มันน่ารำคาญ”...

บทสนทนา. *เรื่องผาแดง นางไอ่*. คณะศิลปินภูไท, ฤดูกาล (พ.ศ. 2566-2567)

ประโยคนี้แสดงให้เห็นว่าหมอลำได้ซึมซับเอาคำศัพท์และแนวคิดจากวัฒนธรรมป๊อปและโลกออนไลน์ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบอกเล่าเรื่องราวความรักได้อย่างแนบเนียน การใช้คำว่า ดราม่า ไม่ได้หมายถึงแค่ความขัดแย้งทั่วไป แต่เป็นการเจาะจงถึงพฤติกรรมการสร้างปัญหาที่เกินจริง ซับซ้อนโดยไม่จำเป็น และโดยส่วนใหญ่มีอารมณ์นำเหตุผล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ผู้คนคุ้นเคยจากละครหรือเรื่องราวในโซเชียลมีเดีย คำพูดที่ว่า อย่าสิหาเรื่อง (อย่าหาเรื่อง) และมันน่ารำคาญ สะท้อนถึงความเหนื่อยหน่ายและทัศนคติที่ต้องการความสัมพันธ์ที่ตรงไปตรงมาและมีวุฒิภาวะ ไม่ต้องการความรักที่เต็มไปด้วยการแสดงออกทางอารมณ์ที่เกินพอดี ดังนั้น ประโยคนี้จึงเป็นเสียงสะท้อนของคนรุ่นใหม่ที่เริ่มตั้งคำถามกับความสัมพันธ์ที่วุ่นวาย และโหยหาความรักที่เรียบง่ายและจริงใจ ปราศจากการปรุงแต่งที่สร้างความเหนื่อยหน่ายทางอารมณ์

ตัวอย่างที่ 5

...(ภาษาอีสาน): “แต่ก๊ี้สิจีบกันต้องเขียนจดหมายเป็นเดือน... สมัยนี้บ่ต้อง ถีกใจไผกะแค่ส่งสติ๊กเกอร์ไปในอินบ็อกซ์ สตอรี่ หรือไปคอมเม้นต์... เพิ่นตอบกลับมากะถือว่ามีใจ... ง่ายคัก”...

...(คำแปลภาษาไทย): “สมัยก่อนจะจีบกันต้องเขียนจดหมายเป็นเดือน... สมัยนี้ไม่ต้องแล้ว ถ้าถูกใจใครก็แค่ส่งสติกเกอร์ไปในอินบ็อกซ์ (Inbox), สตอรี่ (Story) หรือไปคอมเมนต์ (Comment) เขาตอบกลับมาก็ถือว่ามีใจแล้ว ง่ายจริง ๆ”...

บทสนทนา. *เรื่องขุนช้างขุนแผน*. คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง, ฤดูกาล (พ.ศ. 2562-2563)

บทสนทนานี้คือภาพตัดขวางทางวัฒนธรรมที่เฉียบคม ซึ่งสรุปการปฏิวัติกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ในยุคดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ การเปรียบเทียบระหว่างการเขียนจดหมายเป็นเดือน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่องช้าที่เปี่ยมด้วยความหมาย การประดิษฐ์ถ้อยคำ และความอดทนรอคอยในอดีต กับการส่งสติ๊กเกอร์ไปในอินบ็อกซ์ การชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีได้เข้ามารื้อสร้างนิยามของการเริ่มต้นความสัมพันธ์ไปอย่างสิ้นเชิง ปฏิสัมพันธ์ในโลกออนไลน์ได้ลดทอนกระบวนการที่ซับซ้อนและใช้เวลายาวนานให้เหลือเพียงการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่รวดเร็วฉับไวและไม่เป็นทางการ การแสดงความรู้สึกถูกย่อส่วนลงเหลือเพียงการส่งภาพกราฟิกหรือการคอมเมนต์สั้น ๆ และการตีความการตอบรับก็ถูกทำให้ง่ายขึ้น จนเหลือแค่เพิ่นตอบกลับมากะถือว่ามีใจ ดังนั้น ประโยคนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการบอกเล่าถึงความแตกต่างของยุคสมัย แต่เป็นการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งว่าเทคโนโลยีได้เปลี่ยนโครงสร้างของความสัมพันธ์ให้กลายเป็นเรื่องของความรวดเร็ว ประสิทธิภาพ และการเข้าถึงที่ง่ายดาย จนอาจละเลยมิติของเวลาและความพยายามซึ่งเคยเป็นหัวใจสำคัญของการจีบกันในอดีตไปอย่างสิ้นเชิง ภาพสะท้อนเทคโนโลยีร่วมสมัย เทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาร์ทโฟนและเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือปัจจัยที่แทรกซึมและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอีสานอย่างลึกซึ้งที่สุด การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้บันทึกภาพการหลอมรวมนี้ไว้อย่างชัดเจน โดยเทคโนโลยีเหล่านี้ไม่ได้ปรากฏในฐานะของแปลกใหม่ แต่เป็นเครื่องมือสามัญที่ตัวละครใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การวิดีโอคอลข้ามถิ่นเพื่อพูดคุยกับคนในครอบครัว การไลฟ์สดเพื่อสร้างตัวตนและรายได้ ไปจนถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการแสดงออกและติดตามข่าวสาร ภาษาและพฤติกรรมในโลกดิจิทัลได้ถูกนำมาสอดแทรกในบทสนทนาและเนื้อหากลอนลำอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น คำว่า อินบ็อกซ์ แชร์ คอมเมนต์ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของบทเจรจา จากนั้นโครงเรื่องก็ขับเคลื่อนดำเนินการต่อด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ต่อไป ดังนั้น การศึกษาภาพสะท้อนการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในหมอลำจึงไม่ใช่แค่การสังเกตว่ามีโทรศัพท์ปรากฏในฉากหรือไม่ แต่เป็นการทำความเข้าใจว่าเครื่องมือเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในการนิยามความสัมพันธ์ทางสังคม การแสดงออกทางอัตลักษณ์ และการสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่ของคนอีสานในยุคดิจิทัลอย่างไร

ตัวอย่างที่ 6

...(ภาษาอีสาน): “ชีวิตคนสมัยนี้... ตื่นเช้ามากะไถเฟซบุ๊กออยู่ต้าด ๆ... เห็นรูปหมู่ในไอจีกะฟ่าวส่งไปในไลน์เว้าพื้นเขา...พอตกค่ำมากะมานั่งเบิ่งเพิ่นไลฟ์สด ขายของ... โอ่...นี่ล่ะเนาะเพิ่นว่าสังคมก้มหน้า ก้มเขาแต่จอ”...

...(คำแปลภาษาไทย): “ชีวิตคนสมัยนี้ พอตื่นเช้ามาก็เอาแต่ไถเฟซบุ๊กไม่หยุด พอเห็นรูปเพื่อนในไอจี ก็รีบส่งไปในไลน์เพื่อนนินทาเขา พอตกค่ำมาก็มานั่งดูเขาไลฟ์สดขายของ โอ๊ย นี่แหละนะที่เขาว่ากันว่าเป็นสังคมก้มหน้า เอาแต่ก้มหน้าก้มตาดูจอ”...

บทสนทนา. *เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.* คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2567-2568)

ภาพสะท้อนการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การปรากฏของคำว่า ไลฟ์สด ไอจี อินสตาแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) และเฟซบุ๊ก (Facebook) ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอีสานในยุคดิจิทัลอย่างชัดเจน เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ได้แทรกซึมเข้ามาในชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การดำเนินชีวิต และแม้กระทั่งการประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในอดีตการสื่อสารของชาวอีสานมักจะเน้นการเผชิญหน้า หรือการใช้จดหมาย แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการติดต่อสื่อสารอย่างสิ้นเชิง ผู้คนสามารถเชื่อมต่อกันได้ตลอดเวลา ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ ๆ และขยายเครือข่ายทางสังคมออกไปอย่างกว้างขวาง ดังตัวอย่างในเนื้อหากลอนลำของหมอลำมีการบรรยายถึงคู่รักที่ต้องไลน์หา หรือเฟซบุ๊กคุยกันเมื่ออยู่ห่างไกลกันเพื่อไปทำงานต่างถิ่น สะท้อนถึงการปรับตัวของความสัมพันธ์ในยุคที่การโยกย้าย ถิ่นฐานเพื่อการทำงานเป็นเรื่องปกติ สื่อเหล่านี้ช่วยรักษาสายสัมพันธ์และความผูกพันไว้ได้ การที่ตัวละครนักแสดงหมอลำรวมถึงมีการพูดสนทนากันในประเด็นและเหตุการณ์ในวิถีชีวิตขณะนั้น เช่นลงรูปไอจีหรือติดตามไอจี สะท้อนถึงการเข้ามาของวัฒนธรรมการแสดงออกถึงตัวตน การสร้างภาพลักษณ์ และการติดตามข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มที่เน้นภาพเป็นหลัก ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและอาชีพใหม่ ๆ เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการติดต่อ แต่ยังได้กลายเป็นแพลตฟอร์มสำคัญในการสร้างอาชีพและรายได้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะในภาคอีสานที่มีการปรับตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ศิลปินหมอลำในปัจจุบันเป็นพ่อค้าแม่ค้าออนไลน์หรือการไลฟ์สดเพื่อสร้างรายได้โดย ไลฟ์สดผ่านเฟซบุ๊กหรือติ๊กต็อก เพื่อนำเสนอสินค้าและปิดการขาย สะท้อนถึงการเติบโตของอีคอมเมิร์ซ (E-commerce) และการที่ผู้คนสามารถสร้างรายได้จากที่บ้านหรือจากที่ใดก็ได้ การที่ตัวละครอาจมีบทบาทเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหาบนยูทูบหรือไอจี แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของอาชีพอินฟลูเอนเซอร์ ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ใหม่ที่ดึงดูดคนรุ่นใหม่จำนวนมาก การปรับตัวของหมอลำให้เข้ากับยุคสมัย การที่หมอลำเรื่องต่อกลอนสามารถผนวกคำศัพท์และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการสื่อสารเหล่านี้เข้ามาในเนื้อหาได้อย่างกลมกลืน แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หมอลำไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงเรื่องราวในอดีตหรือชนบทอีกต่อไป แต่ได้ขยายขอบเขตเพื่อสะท้อนชีวิตจริงของชาวอีสานในยุคดิจิทัลได้อย่างน่าสนใจ

หมอลำเรื่องต่อกลอนสมัยใหม่เป็นเครื่องสะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดรับเทคโนโลยีและรูปแบบความบันเทิงสมัยใหม่ การปรากฏตัวของแพลตฟอร์มดิจิทัลและกิจกรรมความบันเทิงร่วมสมัยในเนื้อหาของหมอลำมิใช่เพียงการกล่าวถึง แต่เป็นการตอกย้ำถึงการหลอมรวมเทคโนโลยีเหล่านี้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของชาวอีสานอย่างลึกซึ้ง การหลอมรวมเทคโนโลยีและอิทธิพลของสื่อดิจิทัล การที่หมอลำเรื่องต่อกลอนมีการกล่าวถึงโซเชียลมีเดีย ยูทูป และติ๊กต็อก เป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนว่าเทคโนโลยีดิจิทัลได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้ในชีวิตของชาวอีสาน ไม่ว่าจะเป็นในมิติของการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรือแม้แต่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและรายได้ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสังคมอีสาน ที่ก้าวข้ามจากบริบทดั้งเดิมสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว การประยุกต์ใช้ในเนื้อหาหมอลำ เนื้อเพลงหมอลำเรื่องต่อกลอนสมัยใหม่อาจพรรณนาถึงความเพลิดเพลินในการเล่นติ๊กต็อก หรือการดูยูทูบเพื่อผ่อนคลาย ซึ่งเป็นการสะท้อนรูปแบบการใช้เวลาว่างของผู้คนในยุคปัจจุบันที่ให้ความสนใจกับสื่อออนไลน์มากขึ้น นอกจากนี้ บางฉากอาจนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการโพสต์เนื้อหาลงโซเชียลมีเดียเพื่อแบ่งปันประสบการณ์ชีวิต หรือแม้กระทั่งการใช้แพลตฟอร์มเหล่านี้เพื่อการค้าขายออนไลน์ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของการก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy) ในระดับชุมชน สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมจากการรวมกลุ่มและการสื่อสารแบบเผชิญหน้าภายในชุมชนท้องถิ่น ไปสู่การเชื่อมโยงกับโลกภายนอกอย่างไร้พรมแดน การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลาย และการให้ความสำคัญกับการสื่อสารและการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะดิจิทัล ซึ่งแตกต่างจากค่านิยมดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ การเข้ามาของเทคโนโลยีและการสื่อสารสมัยใหม่ได้ปรากฏเป็นภาพสะท้อนที่เด่นชัดในหมอลำเรื่องต่อกลอนร่วมสมัย โดยแสดงให้เห็นถึงการหลอมรวมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของชาวอีสานอย่างกลมกลืน ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ไปจนถึงการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและอาชีพใหม่ ๆ การที่หมอลำสามารถผนวกคำศัพท์และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเหล่านี้เข้ามาในเนื้อหาได้อย่างเป็นธรรมชาติ สะท้อนถึงความสามารถในการปรับตัวของศิลปะการแสดงพื้นบ้านนี้ให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หมอลำจึงยังคงทำหน้าที่

เป็นกระจกสะท้อนสังคมได้อย่างมีชีวิตชีวา ไม่ตกยุค และสามารถเชื่อมโยงกับผู้คนในปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้ง แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของเทคโนโลยีต่อทั้งมิติทางสังคม จิตวิทยา และจริยธรรมของชีวิตผู้คนในยุคดิจิทัล

ปรากฏในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมบันเทิงกระแสหลักที่แพร่หลายเข้ามาในสังคมอีสานเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมใหม่ที่ชาวอีสานมีต่อศิลปินและคนดัง รวมถึงรูปแบบการบริโภคความบันเทิงที่เปลี่ยนแปลงไป การยกย่องสถานะคนดังและการสร้างแรงบันดาลใจ ในอดีต ศิลปินหมอลำหรือนักแสดงพื้นบ้านอาจเป็นที่รู้จักในวงแคบตามท้องถิ่น แต่ในยุคสมัยใหม่คำว่าซุปเปอร์สตาร์และดาราที่มาจากวงการบันเทิงระดับชาติหรือระดับโลก ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร แสดงให้เห็นว่าสังคมอีสานโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้เปิดรับและให้ความสำคัญกับสถานะความเป็นคนดังที่เหนือกว่าระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการสร้างความผูกพันกับศิลปินกับแฟนคลับ ทั้งหน้าเวทีและบทแพลตฟอร์มออนไลน์

ตัวอย่างที่ 7

...(ภาษาอีสาน): “มื้อนี้ข่อยบ่ได้มาเบิ่งซื่อ ๆ เด้อ...ข่อยมาพร้อมกับแม่ ๆ แฟนคลับบ้านฮักต้าวหยองพุ้นเด้อ เสื้อกะต้องใส่ให้คือกัน ป้ายไฟกะต้องเตรียมมา... ขอบคุณแม่ ๆ ที่มาเชียร์มาให้กำลังใจครับผม”...

...(คำแปลภาษาไทย): “วันนี้ผมไม่ได้มาเฉย ๆ นะครับ ผมมาพร้อมกับกลุ่มแม่ ๆ แฟนคลับจากบ้านฮักต้าวหยองโน่นเลย เสื้อก็ต้องใส่ให้เหมือนกัน ป้ายไฟก็ต้องเตรียมมา ขอบคุณแม่ ๆ ที่มาเชียร์มาให้กำลังใจครับผม”...

บทสนทนา. *เรื่องเงินเต็มพา บ่เท่ามีปัญญาเต็มพุง.* คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2566-2567)

บทสนทนานี้ได้ให้เสียงโดยตรงแก่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญยิ่งในยุคปัจจุบัน นั่นคือการเปลี่ยนผ่านจากผู้ชมปัจเจกไปสู่การเป็นชุมชนแฟนคลับที่มีโครงสร้างและอัตลักษณ์ชัดเจน การกระทำที่ดูเรียบง่ายอย่างการใส่เสื้อให้คือกันและการเตรียมป้ายไฟแท้จริงแล้วคือกระบวนการสร้างอัตลักษณ์กลุ่มผ่านสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ ซึ่งบ่งบอกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของพวกพ้องที่มีเป้าหมายร่วมกัน การเรียกขานตนเองว่าบ้านฮักต้าวหยองและการใช้คำว่าแม่ ได้ยกระดับความสัมพันธ์จากการชื่นชมธรรมดาให้กลายเป็นความผูกพันเสมือนครอบครัว ซึ่งสะท้อนถึงการก่อร่างของโครงสร้างทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่ผู้คนไม่ได้รวมตัวกันจากสายสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือถิ่นที่อยู่แบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่รวมกันด้วยความรักและความชอบที่มีต่อศิลปินคนเดียวกัน ดังนั้น การมาเชียร์หมอลำจึงไม่ใช่กิจกรรมส่วนตัวอีกต่อไป แต่เป็นพันธกิจของกลุ่มที่สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการผลักดันความสำเร็จของศิลปินอย่างแท้จริง

ตัวอย่างที่ 8

...(ภาษาอีสาน): “สะออนรูปเพิ่นติดข้างรถหกล้อสุคันอ้างแต่ว่าพรีเซนเตอร์ครีมทาหน้า..ในล่ะหน้าขาวแท้บ่รีแหล่คือเก่า”...

...(คำแปลภาษาไทย): “น่าชื่นชม (ประชด) จริง ๆ เห็นรูปเขาติดอยู่ข้างรถหกล้อทุกคัน อ้างว่าเป็นพรีเซนเตอร์ครีมทาหน้า ไหนล่ะ หน้าขาวจริงหรือเปล่า หรือว่ายังดำคล้ำเหมือนเดิม”...

บทสนทนา. *เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.* คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2567-2568)

บทสนทนานี้เป็นภาพสะท้อนที่เฉียบแหลมของการซึมลึกของวัฒนธรรมการตลาดและโฆษณาสมัยใหม่ ที่เข้าสู่วิถีชีวิตคนอีสาน โดยมีคำว่าพรีเซนเตอร์เป็นสัญลักษณ์สำคัญ ที่ชี้ว่าสถานะของคนดังได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นเครื่องมือทางการตลาดอย่างสมบูรณ์ การที่ภาพของพรีเซนเตอร์ปรากฏอยู่ข้างรถหกล้อซึ่งเป็นสื่อที่เคลื่อนที่ไปในทุกพื้นที่ของภูมิภาค คือการยืนยันว่าภูมิทัศน์สื่อและการค้าได้หลอมรวมเข้ากับชีวิตประจำวันอย่างแยกไม่ออก แต่หัวใจสำคัญของบทสนทนานี้ไม่ได้หยุดอยู่แค่การรับรู้ แต่คือการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ด้วยความกังขาผ่านประโยคที่ว่าในล่ะหน้าขาวแท้บ่รีแหล่คือเก่า ซึ่งเป็นการท้าทายความน่าเชื่อถือ และการเปิดโปงช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ ซึ่งถูกขัดเกลาในโฆษณากับความเป็นจริงที่ผู้บริโภคสัมผัสได้ ดังนั้น หมอลำจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสะท้อนว่าสังคมอีสาน แต่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมผู้บริโภคแล้ว โดยยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้ชม ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการตั้งคำถามและมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยสายตาที่รู้เท่าทันไม่หลงเชื่อไปกับภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างง่าย การใช้คำว่าพรีเซนเตอร์ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของวงการโฆษณาและการตลาดที่เข้ามามีบทบาทในสังคมอีสาน คนดังไม่ได้เป็นเพียงผู้สร้างสรรค์ผลงาน แต่ยังเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่สำคัญในการนำเสนอสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้สะท้อนภาพการหลอมรวม

เทคโนโลยี การสื่อสาร และวัฒนธรรมบันเทิงสมัยใหม่ เข้ากับวิถีชีวิตของชาวอีสานอย่างลึกซึ้ง โดยเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งยังเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจและสร้างรูปแบบอาชีพใหม่ ควบคู่กับการเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการแสดงออกถึงตัวตนในโลกออนไลน์ ในขณะเดียวกันเนื้อหาของหมอลำยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคสื่อ ที่ผู้คนเปิดรับความบันเทิงดิจิทัลที่หลากหลายและได้รับอิทธิพลจากกระแสสากลมากขึ้น อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการก่อตัวของค่านิยมใหม่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมคนดัง และความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับกลุ่มผู้สนับสนุน ปรากฏการณ์นี้ยืนยันถึงความสามารถของหมอลำในการปรับตัว เพื่อทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนสังคมอีสานยุคดิจิทัลที่เชื่อมโยงกับโลกได้อย่างแท้จริง

ตัวอย่างที่ 9

...(ภาษาอีสาน): “ฤดูกาลหน้าคณะเฮาจัดเต็มเด้อพี่น้อง! ทั้งเวที แสง สี เสียง แดนเซอร์อีกสองร้อยกว่าชีวิต... รับรองว่าคุ้มค่าบัตรแท้นแน่นอน..ท่านเต้นแดนชายนิแซ่บเผ็ดเด็ดมันแน่นอน อย่าลืมเป็นกำลังแรงใจสนับสนุนคณะเฮาอีกเด้อเด้อครับฤดูกาลหน้าและทุก ๆ ฤดูกาลต่อไปครับ”...

...คำแปลภาษาไทย): “ฤดูกาลหน้าคณะของเราจัดเต็มนะครับพี่น้อง! ทั้งเวที แสง สี เสียง พร้อมแดนเซอร์อีกสองร้อยกว่าชีวิต รับรองว่าคุ้มค่าบัตรอย่างแน่นอนครับ โดยเฉพาะโชว์ของแดนเซอร์ชายนั้นรับประกันความแซ่บ เผ็ด เด็ด มัน แน่นอนครับ อย่าลืมเป็นกำลังใจและสนับสนุนคณะของเราต่อไปด้วยนะครับ ทั้งในฤดูกาลหน้าและทุก ๆ ฤดูกาลต่อไปครับ”...

บทสนทนา. *เรื่องหาเมียให้ผัว.* คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง, ฤดูกาล (พ.ศ. 2563-2564)

บทสนทนานี้คือภาพจำลองที่สมบูรณ์ของวงการหมอลำในฐานะอุตสาหกรรมบันเทิงสมัยใหม่ ที่ไม่ได้ขายเพียงศิลปะการแสดง แต่ขายประสบการณ์ที่ครบวงจรและมีความเป็นมืออาชีพสูง การประกาศว่าจะจัดเต็มขนาดใหญ่อย่างเวที แสง สี เสียง และแดนเซอร์อีกสองร้อยกว่าชีวิต คือการประกาศจุดยืนว่าหมอลำในปัจจุบันคือธุรกิจการแสดงขนาดใหญ่ที่พร้อมแข่งขันในตลาดบันเทิง และสร้างความมั่นใจให้ผู้ชมว่าจะคุ้มค่าบัตรไม่ต่างจากคอนเสิร์ตสมัยใหม่ แต่หัวใจสำคัญที่สะท้อนการปรับตัวทางวัฒนธรรมได้อย่างแยบยล ที่สุดคือการใช้คำว่า แซ่บ เผ็ด เด็ด มัน ซึ่งเป็นชุดคำศัพท์สแลงร่วมสมัยที่หลุดออกมาจากพจนานุกรมดั้งเดิม คำว่า แซ่บ ซึ่งมีรากมาจากรสชาติอาหารอีสาน ได้ถูกนำมาใช้ในความหมายใหม่เพื่อสื่อถึงความน่าตื่นตาตื่นใจและความดึงดูดใจตามแบบวัฒนธรรมป๊อป นี่คือกลยุทธ์ทางภาษาที่ชาญฉลาดในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่และสร้างภาพลักษณ์ที่ทันสมัยให้กับคณะ สุดท้ายคือการร้องขอการสนับสนุนสำหรับฤดูกาลหน้าและทุก ๆ ฤดูกาลต่อไป เป็นถ้อยคำที่ได้เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินกับผู้ชมให้กลายเป็นความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างแบรนด์กับลูกค้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหมอลำได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้อย่างสมบูรณ์ โดยใช้ทั้งการยกระดับโปรดักชันและการใช้ภาษาที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความผูกพัน และรับประกันความอยู่รอดทางธุรกิจในระยะยาว การใช้ภาษาในบทเพลงหมอลำยุคใหม่ คือภาพสะท้อนของตัวตนสังคมวัฒนธรรมอีสาน และความเป็นสมัยใหม่ที่สามารถปรับตัวและดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลายได้อย่างชาญฉลาด การนำศัพท์สแลงสมัยใหม่อย่างปังหรือแซ่บ เข้ามาใช้เปรียบเสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก เพื่อสื่อสารและสร้างความรู้สึกเชื่อมโยงกับคนรุ่นใหม่ ทำให้หมอลำไม่ถูกมองว่าเป็นศิลปะที่ล้าสมัย แต่เป็นสื่อบันเทิงที่ทันต่อเหตุการณ์และเข้าใจภาษาของยุคสมัย ในขณะเดียวกันการธำรงรักษาคำพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสูงอย่างนัวหรือป๊าด ก็เปรียบเสมือนการตอกย้ำรากเหง้าและจิตวิญญาณความเป็นอีสานเอาไว้ คำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นรหัสทางวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงผู้ฟังเข้ากับความทรงจำและประสบการณ์ร่วมของชาวอีสานโดยตรง ดังนั้น การผสมผสานนี้จึงไม่ใช่การกลืนกลายทางวัฒนธรรม แต่เป็นกลยุทธ์ที่แสดงถึงความแข็งแกร่งและความมั่นใจ ที่สามารถหยิบยืมสิ่งใหม่เข้ามาเติมสีสัน โดยไม่ทำให้แก่นแท้ของตนเองจางหายไป

ตัวอย่างที่ 10

...(ภาษาอีสาน): “นางเอกหมอลำคณะนี้คือปังคัก แต่งโตจัดเต็ม เต้นกะเก่ง ร้องกะม่วน”...

...(คำแปลภาษาไทย): “นางเอกหมอลำคณะนี้โดดเด่นมาก แต่งตัวจัดเต็ม เต้นก็เก่ง ร้องก็เพราะ”...

บทสนทนา. *เรื่องกากี.* คณะประถมบันเทิงศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2566-2567)

ประโยคนี้แสดงให้เห็นว่าคำว่าปังได้กลายเป็นคำคุณศัพท์ที่สมบูรณ์แบบสำหรับนิยามซูปเปอร์สตาร์หมอลำยุคปัจจุบัน เพราะมันไม่ได้หมายถึงคุณสมบัติเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ได้สรุปรวมคุณสมบัติของนักแสดงที่ครบเครื่อง ทั้งหมดไว้ในคำเดียว นั่นคือภาพลักษณ์ที่โดดเด่นสะดุดตาแต่งโตจัดเต็มทักษะการเต้นที่น่าตื่นตาตื่นใจเต้นกะเก่งและที่สำคัญที่สุดคือ ความสามารถในการร้องเพลงที่จับใจและสร้างความสุขร้องกะม่วนซึ่งเป็นแก่นแท้ของหมอลำ คำชมแบบดั้งเดิมอาจแยกส่วนกัน หากแต่ปังคือการยอมรับในแพ็กเกจทั้งหมด ที่สะท้อนถึงมาตรฐานและความคาดหวังของผู้ชมยุคใหม่ ซึ่งคุ้นเคยกับวัฒนธรรมป๊อปที่ศิลปินต้องมีความสามารถรอบด้าน ดังนั้นการใช้คำนี้จึงไม่ใช่แค่การใช้สแลง แต่เป็นการยกย่องศิลปินที่สามารถมอบประสบการณ์ความบันเทิงได้อย่างสมบูรณ์แบบรอบด้าน ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของนักแสดงแถวหน้าในปัจจุบัน

ตัวอย่างที่ 11

...(ภาษาอีสาน): “คืนนี้หมอลำม่วนคักหลาย ดนตรีกับเสียงร้องเข้ากันได้แบบนัว”...

...(คำแปลภาษาไทย): “คืนนี้หมอลำสนุกมาก ดนตรีกับเสียงร้องเข้ากันได้อย่างกลมกล่อมพอดี”...

บทสนทนา. *เรื่องกาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ.* คณะประถมบันเทิงศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2566-2567)

ประโยคนี้คือตัวอย่างชั้นเลิศของการใช้ภาษาที่สะท้อนโลกทัศน์แบบอีสานได้อย่างลึกซึ้ง โดยการยืมคำว่านัวซึ่งเป็นหัวใจของรสชาติอาหารอีสาน ที่หมายถึงความกลมกล่อมลงตัวของทุกรสชาติ เค็ม เปรี้ยว หวาน เผ็ด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความอูมามิจากปลาร้า มาใช้อธิบายคุณภาพของดนตรี การที่หมอลำจะนัวได้นั้นจึงไม่ใช่แค่ไพเราะแต่หมายถึงการที่ทุกองค์ประกอบ ทั้งท่วงทำนองของดนตรี เนื้อร้อง และเสียงของนักร้อง ได้หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมบูรณ์แบบ มันคือสภาวะที่ไม่มีสิ่งใดมากหรือน้อยเกินไป สร้างความรู้สึกพอดีและอิ่มเอมใจในแบบฉบับอีสานแท้ ๆ ดังนั้น นี่จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงรสนิยมและความงามในวัฒนธรรมอีสาน ที่มองหาความกลมกลืนที่ลงตัวเป็นเลิศ ทั้งในรสชาติของอาหารและในท่วงทำนองของเสียงเพลง การที่ศิลปินหมอลำนั้นได้ถ่ายทอดคำศัพท์ที่สะท้อนปัญหาสังคมที่มีความเป็นสมัยใหม่อย่างโกงตังค์ และกู้ภัย มาใช้ถือเป็นการยกระดับบทบาทของหมอลำจากการเป็นผู้ให้ความบันเทิง สู่การเป็นกระบอกเสียงของประชาชน และสื่อพื้นบ้านเชิงวิพากษ์อย่างเต็มตัว (Ambulance) การกล่าวถึงกู้ภัยเป็นการยอมรับความจริงว่าวิถีชีวิตสมัยใหม่มาพร้อมกับความเสี่ยงและอุบัติเหตุที่เพิ่มขึ้น ซึ่งชุมชนแบบดั้งเดิมไม่สามารถรับมือได้อีกต่อไป และต้องพึ่งพิงระบบบริการจากภายนอก สะท้อนภาพสังคมที่ซับซ้อนและเปราะบางขึ้น ในขณะเดียวกันการใช้คำว่าโกงตังค์หรือโกงอย่างแพร่หลายเป็นการสะท้อนความคับข้องใจและความรู้สึกไม่ปลอดภัยของผู้คน ที่มีต่อปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและการฉ้อโกงที่เกิดขึ้นในทุกระดับ ตั้งแต่การหลอกลวงไปจนถึงการโกงเชิงโครงสร้าง ดังนั้น หมอลำจึงไม่ได้ทำหน้าที่แค่เล่าเรื่องสนุกสนานแต่กลายเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับตีแผ่ความจริง เปิดโปงด้านมืด และส่งเสียงแทนความรู้สึกของคนธรรมดาที่ต้องเผชิญกับความอยุติธรรมในสังคม

ตัวอย่างที่ 12

...(ภาษาอีสาน): “รถคว่ำอยู่โค้งหน้าบ้าน โทรศัพท์แจ้งกู้ภัยให้เพิ่นฟ่าวมาซ่อย หมอน้อยสิไปตามหมอใหญ่มาเบิ่ง”...

...(คำแปลภาษาไทย): “รถคว่ำอยู่โค้งหน้าบ้าน โทรศัพท์แจ้งหน่วยกู้ภัยให้ท่านรีบมาช่วย เดี่ยวไปตามคุณหมอมาดู”...

บทสนทนา. *เรื่องบาปได้แก่ผู้ทำกรรมได้แก่ผู้สร้าง.* คณะระเบียบวาทะศิลป์, ฤดูกาล (พ.ศ. 2567-2568)

ประโยคนี้เป็นการบันทึกภาพช่วงเวลาที่โลกสมัยใหม่และความเสี่ยงได้รุกล้ำเข้ามาถึงหน้าประตูบ้านของวิถีชีวิตดั้งเดิม การที่อุบัติเหตุรถคว่ำซึ่งเป็นภัยจากเทคโนโลยียานยนต์ เกิดขึ้นที่โค้งหน้าบ้านไม่ใช่เพียงการบอกตำแหน่ง แต่เป็นการสะท้อนว่าอันตรายได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ในชีวิตประจำวัน แม้ในพื้นที่ที่คุ้นเคยที่สุด สิ่งที่ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างสิ้นเชิงคือวิธีการรับมือ แทนที่จะเป็นการช่วยเหลือกันเองในชุมชนเป็นหลัก การใช้โทรศัพท์ติดต่อหน่วยงานเฉพาะทางอย่างกู้ภัย แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพิงระบบสังคมที่ใหญ่ขึ้นและเป็นทางการนี่คือภาพสะท้อนของสังคมที่เปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาคนใกล้ชิด ไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายบริการที่มีความเป็นมืออาชีพ ซึ่งเป็นความจริงของชีวิตในยุคปัจจุบันที่ความปลอดภัยต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมากขึ้น

การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและหลอมรวมเข้ากับยุคดิจิทัลอย่างสมบูรณ์และลึกซึ้ง มันไม่ได้เป็นเพียงการกล่าวถึงเทคโนโลยีอย่างผิวเผิน แต่ได้ซึมซับเอาภาษา พฤติกรรม และปรากฏการณ์จากโลกออนไลน์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาและจิตวิญญาณการแสดงอย่างแนบเนียน ตั้งแต่การใช้ศัพท์สแลงร่วมสมัยที่สื่อสารกับคนรุ่นใหม่ไปจนถึงการสะท้อนอาชีพและวิถีชีวิตที่ขับเคลื่อนด้วยแพลตฟอร์มดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงนี้ยังขยายไปถึงตัวตนของศิลปินและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของวงการ ที่ศิลปินได้กลายเป็นอินฟลูเอนเซอร์และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ซึ่งใช้ชื่อเสียงเป็นทุนในการต่อยอดทางธุรกิจ แต่ในมิติที่ทรงพลังที่สุดเป็นการใช้เทคโนโลยีได้ปฏิวัติรูปแบบการแสดงและการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงด้วยการถ่ายทอดสดที่ทลายขอบเขตของเวทีแบบดั้งเดิม สร้างผู้ชมสองโลก ทั้งหน้าเวทีจริงและผ่านหน้าจอทั่วโลก ซึ่งสามารถสื่อสารและมอบรางวัลให้ศิลปินได้แบบเรียลไทม์ ดังนั้น หมอลำจึงไม่ได้เป็นเพียงกระจกสะท้อนสังคมดิจิทัล แต่ได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตของตนเอง สร้างชุมชนแฟนคลับระดับโลก และนิยามตัวเองใหม่ในฐานะศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่สามารถเชื่อมโยงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเข้ากับภูมิทัศน์สื่อใหม่ได้อย่างมีชีวิตชีวาและยั่งยืน

5. อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ โดยยืนยันอย่างชัดเจนว่าศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนในปัจจุบัน มิได้เป็นเพียงสื่อสะท้อนสังคม (Social mirror) ที่หยุดนิ่งแต่ได้กลายเป็นผู้เล่น (Active agent) ที่มีพลวัตสูงในการปรับตัวและหลอมรวมเข้ากับบริบทของสังคมยุคดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ การค้นพบนี้สนับสนุนแนวคิดภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ว่าสื่อและศิลปะย่อมบันทึกการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การศึกษาครั้งนี้ได้ขยายขอบเขตความเข้าใจดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่าการสะท้อนภาพสังคมอีสานสมัยใหม่ไม่ใช่แค่การกล่าวถึง (Mentioning) แต่เป็นการดูดซับ (Absorbing) และผนวกรวม (Integrating) เทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิญญาณการแสดง ผลการศึกษาที่พบว่าเนื้อหาทั้งในกลอนลำ บทสนทนา และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมหน้าเวที ได้ปรับเปลี่ยนไปสะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันกับโลกดิจิทัล เช่น ความรักออนไลน์ การเป็นแม่ค้าออนไลน์ อาชญากรรมไซเบอร์ เทรนด์ ติ๊กต๊อก ถือเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยที่ผ่านมาอย่างชัดเจน ในขณะที่งานวิจัยในอดีตมักพบภาพสะท้อนของสังคมเกษตรกรรม (Phimkhiri, 2005) หรือการปะทะระหว่างชนบทกับเมืองดังในงานของ (Chaipitak and Nantachantool, 2021) ที่มีความเกี่ยวข้องในมิติทางด้านภาพสะท้อนทางการเมือง

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าความเป็นเมือง (Urbanization) ที่หมอลำกำลังสะท้อนในปัจจุบัน ได้ถูกขยายนิยามไปสู่ความเป็นเมืองดิจิทัล (Digital urbanity) ที่ซึ่งวิถีชีวิตถูกกำหนดโดยแพลตฟอร์มออนไลน์มากกว่าที่ตั้งทางกายภาพ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural change) ที่เน้นวิถีชีวิตและค่านิยมที่เปลี่ยนไปตามเทคโนโลยี Sengpracha (1998) สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่เป็นช่องทางการสื่อสาร (Communication channel) แต่ได้เปลี่ยนพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตัวตนและเศรษฐกิจของอัตลักษณ์ (Economy of identity) ของ Gill (2010) ที่อธิบายถึงแรงงานทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลว่าจำเป็นต้องสร้างแบรนด์ตัวตน (Self-branding) ศิลปินหมอลำได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น การไลฟ์สด (Live streaming) หรือการสร้างคอนเทนต์หลังเวทีเพื่อนำเสนอความเป็นอีสาน และความเป็นกันเอง ซึ่งเป็นการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและตัวตน มาเปลี่ยนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การรับพวงมาลัยออนไลน์ ยอดวิว หรือการสนับสนุนจากแฟนคลับ ในขณะเดียวกันปรากฏการณ์นี้ยังสอดคล้องกับทัศนะในมิติของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (The cultural industries) ที่ชี้ให้เห็นว่าสินค้าทางวัฒนธรรมในยุคทุนนิยมดิจิทัลจะต้องถูกปรับตัวและทำให้เป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ (Commodification) คณะหมอลำจึงได้ยกระดับและบรรจุแพ็กเกจอัตลักษณ์ท้องถิ่นอีสานให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม สามารถบริโภคได้ง่ายและไร้พรมแดนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ดังนั้น การดำรงอยู่ของหมอลำเรื่องต่อกลอนในสังคมอีสานสมัยใหม่ จึงเป็นการปรับตัวของทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ใช้อัตลักษณ์เป็นเครื่องมือในการต่อรองและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมดิจิทัลอย่างเป็นพลวัต

ประเด็นด้านการปรับเปลี่ยนทางภาษา ถือเป็นข้อค้นพบที่สนับสนุนแนวคิดสังคมสมัยใหม่ (Modern society) อย่างเป็นรูปธรรม การที่หมอลำซึมซับเอาศัพท์สแลงร่วมสมัยและคำทับศัพท์ทางเทคโนโลยีเข้ามาใช้อย่างแนบเนียนนั้น สอดคล้องโดยตรงกับผลการศึกษาของ Lancharoen (2023) ที่พบการยืมและปนภาษาอังกฤษในเพลงอีสานสมัยใหม่ การวิจัยนี้ยืนยันปรากฏการณ์ดังกล่าว และขยายผลให้เห็นว่าการปนภาษานี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในบทเพลงที่ผ่านการประพันธ์ แต่เกิดขึ้นอย่างมีชีวิตชีวาในบทสนทนาสดและการแสดงด้นบนเวที ซึ่งแสดงถึงการที่เทคโนโลยีได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

(Everyday life) ของทั้งศิลปินและผู้ชมอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่ทรงพลังและแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างมากที่สุด คือมิติของปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และเศรษฐกิจ (Economics) การปฏิวัติเวทีหมอลำด้วยการถ่ายทอดสด (Livestreaming) การสร้างผู้ชมสองโลกทั้งหน้าเวทีและหน้าจอ และการเปลี่ยนรูปแบบการให้รางวัลสู่การโอนเงินและของขวัญดิจิทัล (Digital gift) ถือเป็นปรากฏการณ์ที่ยกระดับแนวคิดเรื่อง การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า (Commodification) ดังที่ Wiwattanapataphee (2009) เคยศึกษาไว้ในบริบทของวงโปงลางสะออนไปสู่มิติใหม่โดยสิ้นเชิง ในอดีตการเป็นสินค้าอาจหมายถึงการปรับการแสดงให้ถูกจริตตลาดระดับชาติ แต่ในปัจจุบันหมอลำได้ใช้เทคโนโลยีสร้างระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ของตนเองขึ้นมาโดยตรง ศิลปินไม่ได้เป็นเพียงนักแสดง แต่ได้กลายเป็นอินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) และผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ที่ใช้ชื่อเสียงและฐานชุมชนออนไลน์ เป็นทุนในการต่อยอดทางธุรกิจ เช่น การขายสินค้าแบรนด์ตนเอง นี่คือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ของศิลปินอย่างลึกซึ้ง ซึ่งวรรณกรรมในอดีตยังมิได้ครอบคลุมถึงมิตินี้อย่างชัดเจน ข้อค้นพบนี้ท้าทายวาทกรรมเดิม ๆ ที่ถูกมองว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านจะถูกกลืนกินหรือด้อยค่าลงเมื่อเผชิญหน้ากับกระแสความทันสมัยและทุนนิยม ดังที่สะท้อนในงานของ Robkhob et al. (2022) ผลการวิจัยนี้กลับแสดงให้เห็นภาพตรงกันข้าม หมอลำไม่ได้เป็นฝ่ายตั้งรับหรือถูกกระทำ แต่ได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ ในการต่อรอง ต่อสู้ และสร้างอำนาจในพื้นที่สื่อสมัยใหม่ ที่ชี้ว่าความเชื่อดั้งเดิมยังคงมีพลวัตในการต่อรองกับความทันสมัย หมอลำในยุคดิจิทัลก็เช่นกัน ได้ใช้เครื่องมือที่ทันสมัยที่สุดในการขยายขอบเขตของตนเอง สร้างชุมชนแฟนคลับระดับโลก และนิยามตัวเองใหม่ในฐานะศิลปะการแสดงร่วมสมัย

ผลการศึกษานี้ไม่เพียงแต่บรรลุวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนของเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนได้ใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการปฏิวัติโครงสร้างของตนเอง ทั้งในมิติการแสดง ปฏิสัมพันธ์ เศรษฐกิจ และอัตลักษณ์ศิลปิน หมอลำไม่ได้เป็นเพียงสื่อบันเทิงที่สะท้อนสังคมอีสานสมัยใหม่ แต่ได้กลายเป็นสถาปนิก (Architect) สำคัญที่ร่วมสร้างและนิยามปรากฏการณ์อีสานสมัยใหม่ (Modern Isan) ให้เกิดขึ้นจริงในภูมิทัศน์สื่อร่วมสมัยได้อย่างมีชีวิตชีวาและยั่งยืน การผสมผสานภาษาถิ่นอีสานเข้ากับคำศัพท์สากลบนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ไม่ได้เป็นข้อบ่งชี้ถึงการสูญเสียรากเหง้าดั้งเดิมแต่อย่างใด หากแต่เป็นพลวัตของการสถาปนาอัตลักษณ์ใหม่ในยุคดิจิทัล ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวที่นำเอาความเป็นท้องถิ่น (Local) มาหลอมรวมกับกระแสสังคมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว เกิดเป็นแนวคิดท้องถิ่นภิวัตน์ (Glocalization) อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้ภาษาและวัฒนธรรมอีสานมีความร่วมสมัย ทรงพลัง และสามารถสื่อสารเชื่อมโยงกับโลกยุคใหม่ได้อย่างกลมกลืนโดยไม่ทิ้งตัวตน

6. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

การศึกษาในภาพรวมชี้ให้เห็นว่าการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนได้ปรับตัว และทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างน่าทึ่งและสมบูรณ์แบบ โดยเทคโนโลยีไม่ได้เป็นเพียงหัวข้อที่ถูกกล่าวถึงอย่างผิวเผิน แต่ได้หลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการแสดงอย่างลึกซึ้งในทุกมิติ ในมิติของเนื้อหาและภาษา (Content and language) พบว่าทั้งในส่วนของกลอนลำและบทสนทนา ได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดรับกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับโลกดิจิทัลอย่างแนบแน่น ตั้งแต่การสะท้อนความสัมพันธ์บนโลกออนไลน์ การสื่อสารข้ามแดนของแรงงานผ่านวิดีโอคอล ไปจนถึงปรากฏการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ เช่น อาชีพแม่ค้าออนไลน์ การเป็นอินฟลูเอนเซอร์ หรือแม้แต่ปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ นอกจากนี้ บทสนทนายังหยิบยกปรากฏการณ์ดิจิทัล อย่างเช่นเทรนด์ไวรัลหรือวัฒนธรรมการเสพติดการซื้อของออนไลน์ มาสร้างเสียงหัวเราะและเสียดสีอย่างคมคาย การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนผ่านการซึมซับคำศัพท์สมัยใหม่ ทั้งคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี เช่น ไลฟ์สด อินบ็อกซ์ เฟซบุ๊ก ไอจี และคำสแลงในวัฒนธรรมป๊อป เช่น ปัง แซ่บ ดราม่า เข้ามาใช้อย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้ภาษาที่ใช้ในการแสดงมีความร่วมสมัยและเชื่อมโยงกับผู้ชมยุคใหม่ได้ ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาคำศัพท์พื้นถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ เช่น นัว เพื่ออธิบายสุนทรียศาสตร์ของการแสดงไว้ได้อย่างชาญฉลาด

ปฏิสัมพันธ์และโครงสร้างการแสดง (Interaction and format) ซึ่งถือเป็นภาพสะท้อนที่ทรงพลังที่สุด พบว่าเทคโนโลยีได้ทลายกรอบของเวทีแบบดั้งเดิมลงอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะการถ่ายทอดสด (Livestreaming) ซึ่งสร้างผู้ชมสองโลก คือผู้ชมหน้าเวทีจริงและผู้ชมผ่านหน้าจอทั่วโลกไปพร้อมกัน ศิลปินสามารถสื่อสาร อ่านความคิดเห็น และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมทางออนไลน์ได้แบบเรียลไทม์ การปรับตัวนี้ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (Social structure) ของผู้ชม

จากปัจเจกบุคคลไปสู่การรวมกลุ่มเป็นแฟนคลับที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน มีการใช้สัญลักษณ์ เช่น เสื้อกลุ่ม ป้ายไฟ และสร้างความสัมพันธ์เสมือนครอบครัว ซึ่งเป็นโครงสร้างชุมชนรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้ยึดโยงกับเครือญาติหรือถิ่นที่อยู่แบบดั้งเดิม แต่รวมตัวกันด้วยความชื่นชอบศิลปิน การเปลี่ยนแปลงนี้ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อมิติทางเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ศิลปิน (Economics and artist identity) โครงสร้างเศรษฐกิจของวงการถูกปฏิวัติจากเดิม ที่มีการให้รางวัลจำกัดอยู่เพียงพวงมาลัยเงินสดหน้าเวที ได้ขยายไปสู่การโอนเงินออนไลน์และการส่งของขวัญดิจิทัล (Digital gift) ผ่านระบบถ่ายทอดสด ศิลปินหมอลำเองก็ได้ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปสู่ความเป็นดาราและอินฟลูเอนเซอร์ ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างแบรนด์และฐานแฟนคลับ หลายคนก้าวไปสู่การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) และพรีเซนเตอร์ (Presenter) ที่ใช้พื้นที่หน้าเวทีทลายเส้นแบ่งระหว่างศิลปะและการค้า ด้วยการนำเสนอขายสินค้าแบรนด์ของตนเอง สะท้อนการหลอมรวมของวัฒนธรรมการตลาดเข้ากับวิถีชีวิตอย่างสมบูรณ์ วงการหมอลำได้ยกระดับเป็นอุตสาหกรรมบันเทิง ที่ขายประสบการณ์ผ่านโปรดักชันขนาดใหญ่ แสง สี เสียง แดนเซอร์ และสร้างความสัมพันธ์กับผู้ชมในลักษณะแบรนด์กับลูกค้าในระยะยาว

หมอลำยังคงทำหน้าที่สื่อพื้นบ้านเชิงวิพากษ์ (Critical folk media) ที่สะท้อนความซับซ้อนและความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ เช่น การกล่าวถึงอุบัติเหตุที่นำไปสู่การพึ่งพิงระบบบริการเฉพาะทางกู้ภัยแทนการช่วยเหลือในชุมชน หรือการสะท้อนปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน นอกจากนี้ หมอลำยังทำหน้าที่สร้างภูมิคุ้มกันทางสื่อ (Media literacy) ให้กับผู้ชม ด้วยการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อความน่าเชื่อถือของโฆษณาและภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้น ผลการศึกษาชี้ชัดว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนไม่ได้เป็นเพียงกระจกสะท้อนสังคมดิจิทัล แต่ได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตของเวที ปฏิวัติรูปแบบเศรษฐกิจ สร้างชุมชนแฟนคลับระดับโลก และนิยามอัตลักษณ์ของตนเองใหม่ ในฐานะศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่สามารถเชื่อมโยงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเข้ากับภูมิทัศน์สื่อใหม่ได้อย่างมีชีวิตชีวาและยั่งยืน

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างภาษาหมอลำกับภาพสะท้อนสังคมอีสานยุคใหม่ผ่านสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางวิจัยเพิ่มเติมเพื่อขยายองค์ความรู้ในประเด็นนี้ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ภาษาหมอลำเชิงเปรียบเทียบข้ามยุคสมัยและบริบท ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบภาษาที่ใช้ในหมอลำเรื่องต่อกลอนจากยุคสมัยที่ต่างกัน เช่น หมอลำในอดีต (ก่อนปี พ.ศ. 2540) กับหมอลำในปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการใช้ภาษาที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การเปรียบเทียบหมอลำที่แสดงในพื้นที่ชนบทกับในเขตเมือง หรือการแสดงในบริบทที่แตกต่างกันอาจช่วยเผยให้เห็นถึงความหลากหลายและพลวัตของการปรับใช้ภาษาตามบริบททางสังคมและกลุ่มผู้ชมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) การศึกษาการรับรู้และการตีความสารจากหมอลำของผู้ฟัง ควรศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์หรือจัดกลุ่มสนทนากับกลุ่มผู้ฟังหมอลำในหลากหลายช่วงวัยและภูมิหลังทางสังคม เพื่อทำความเข้าใจว่าผู้ฟังแต่ละกลุ่มมีการรับรู้ ตีความและตอบสนองต่อภาษาและประเด็นทางสังคมวัฒนธรรมที่นำเสนอในหมอลำเรื่องต่อกลอนอย่างไร

บรรณานุกรม

Chaipitak, C., & Nantachantool, S. (2021). Isan social reflections in Thai Luk Thung songs [ภาพสะท้อนสังคมอีสานในบทเพลงลูกทุ่งไทย]. *Dhonburi Rajabhat University Journal*, 15(1). (in Thai)

Gill, R. (2010). Life is a pitch: Managing the self in new media work. In M. Deuze (Ed.), *Managing media work* (pp. 249–262). SAGE Publications.

Khumting, T., Sangkhaphanthanon, T., & Rodsap, N. (2020). Research status on conditions and problems of Thai language usage [สถานภาพการวิจัยสภาพและปัญหาการใช้ภาษาไทย]. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University,* 16(1). (in Thai)

Lancharoen, W., & Chanthao, R. (2023). English and the Isan socio-cultural context in modern Isan songs [ภาษาอังกฤษกับบริบทสังคมวัฒนธรรมอีสานในเพลงอีสานสมัยใหม่]. *Humanities and Social Sciences Journal,Khon Kaen University*, 40(2). (in Thai)

Lolasut, M. (2025). Moving beyond interface realism: A critique of platform capitalism through interface criticism [การก้าวพ้นสภาวะสัจนิยมอินเตอร์เฟซ: การวิพากษ์ระบบทุนนิยมแพลตฟอร์มผ่านอินเตอร์เฟซวิจารณ์]. *Journal of Liberal Arts, Thammasat University*, 25(1). https://doi.org/10.64731/jla.v25i1.283853 (in Thai)

Park, S. (2017). *Digital capital*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-59332-0

Phimkhiri, C. (2005). *An analysis of Isan social reflections from the singing poems of Morlam Chaweewan Dumnern* [วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมอีสานจากกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน] [Master's thesis, Naresuan University]. (in Thai)

Pongchaliew, K. (2017). Discourse and trade in Isan Jataka of Kampha Tubtong [วาทกรรมและการค้าในชาดกอีสานเรื่องกำพร้าตูบตอง]. *Journal of Language, Religion and Culture, 6*(2). (in Thai)

Puangngam, K. (2010). *Self and local management* [การจัดการตนเองและท้องถิ่น]. Winyuchon. (in Thai)

Robkhob, J., Suk-unpong, C., Pewthongngam, T., & Bunhok, S. (2022). Stigmatized female characters in Thai literature and their re-representation in contemporary songs [นางในวรรณคดี “ผู้ถูกตีตรา” กับการนำเสนอใหม่ในบทเพลงร่วมสมัย]. *Journal of Thai Language and Literature*, 39(1). (in Thai)

Sengpracha, N. (1998). *Man and society* [มนุษย์กับสังคม] (4th ed.). O.S. Printing House. (in Thai)

Sumalee, N. (2015). Theoretical Consideration on Dynamic of Northeast Local Communities in Modern Context: Viewing Through Social Practice and Structure of Beliefs of Ancestral and Guardian Spirits [ข้อสังเกตเชิงแนวคิดว่าด้วยพลวัตความเป็นท้องถิ่นอีสานในบริบทของสังคมสมัยใหม่: มองผ่านปฏิบัติการทางสังคมและ โครงสร้างสังคมของความเชื่อผีปู่ตาและผีคุ้มครอง]. *Prae-wa Kalasin Journal of Kalasin University, 7*(12). (in Thai)

Thaothong, S., Mahakhan, P., & Sudee, P. (2014). *Hoop Taem: Social and cultural reflections in the central Isan region* [ฮูปแต้ม : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลาง] [Master’s thesis, Burapha University]. (in Thai)

Thongsakul, R. (2021). Meaning communication and language strategies in songs about the COVID-19 situation [การสื่อความหมายและกลวิธีการใช้ภาษาในเพลงเกี่ยวกับสถานการณ์โควิด 19]. Humanities and Social Sciences Journal, Udon Thani Rajabhat University, 10(2). (in Thai)

Wankaew, S. (2004). *Society and culture in socio-cultural change* [สังคมและวัฒนธรรมในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม]. National Research Council Committee, Sociology Branch, National Research Council of Thailand. (in Thai)

Wiratchaniphawan, W. (1989). *Principles of community development: Applied community development* [หลักการพัฒนาชุมชน: การพัฒนาชุมชนประยุกต์]. Odeon Store. (in Thai)

Wiwattanapataphee, T. (2009). Isan Ponglang: A reflection of Isan socio-cultural transition [โปงลางอีสาน: ภาพสะท้อนการเปลี่ยนผ่านสังคมวัฒนธรรมอีสาน]. *Rangsit Music Journal*. (in Thai)